

В.Ю. Биков

Оцінювання в системі сертифікації професійної компетентності

Оцінювання результатів навчальної діяльності

– один з визначальних чинників підвищення якості освіти

Визначимо місце, яке оцінювання займає в системі професійної освіти і роль яку воно відіграє в освітньо-професійній діяльності.

Узагальнена модель взаємодії системи професійної освіти (СПО) і оточуючого її середовища наведена на рис.1. Тут позначено: зовнішнє середовище – всі елементи об'єктивного світу, що не входять до СПО; оточуюче середовище – частина зовнішнього середовища, з елементами якого СПО може взаємодіяти. Оточуюче середовище задає для СПО цілі діяльності і вимоги відносно якісних і кількісних властивостей кінцевого продукту СПО, передає СПО ресурси діяльності і формує обмеження щодо правил і характеру діяльності СПО.

Соціально-економічні потреби оточуючого середовища виступають як вимоги до системи освіти і, в головному, полягають у створенні освітньо-виховних умов для забезпечення:

- гармонійного становлення і розвитку особистості як індивіда і члена суспільства;
- професійної освіти, що передбачає формування у особистості відповідних ринкових властивостей щодо можливості її активної участі в соціально-економічній діяльності суспільства.

Загальна мета професійної освіти включає такі основні підцілі:

- забезпечення всебічної соціалізації та ефективної адаптації тих, хто навчається, в соціально-економічних умовах суспільства, що розвивається;
- формування і розвиток професійно значущих якостей, конкурентоспроможної професійної компетентності
- формування і розвиток цінностей особистісного розвитку, рефлексивно-гуманістичного менталітету майбутнього спеціаліста.

Таким чином, в межах ресурсів, що виділяються, та інших обмежень, що накладаються на діяльність системи освіти, ця система повинна досягати поставлених цілей і своїм кінцевим продуктом задовольняти відповідні потреби оточуючого середовища в якісному і кількісному відношенні. Про ступень цього досягнення судять завдяки оцінюванню.

Методологія оцінювання базується на системному підході і методах кваліметрії. Оцінювання – це багатовимірна категорія і тому має багатогранні відбитки. Сформулюємо деякі з них.

По-перше, **оцінювання** – це процес, який передбачає віднесення множин результатів педагогічних вимірювань (наприклад, тестів) до відповідного класифікаційного класу (класів) і отримання в межах цього класу (класів) відповідних ознак і/або значень (в кількісних і/або якісних (рангових) шкалах) – оцінок, щодо їх подальшого використання з певною метою.

Тобто, кінцевим продуктом процесу оцінювання, його результатом є відповідні оцінки. Ці оцінки, наприклад, при професійному оцінюванні, є підставою для визначення професійної компетентності тих, хто оцінюється, на основі стандартизованих методів, засобів і технологій оцінювання, а також системи параметрів і завдань, які визначаються базовою сукупністю професійних вимог. В цьому випадку, оцінювання відбиває зовнішні відносно системи освіти цілі оточуючого середовища і спрямовано на забезпечення формування суджень відносно ступеня задоволення відповідних соціально-економічних вимог оточуючого середовища. Для забезпечення відносної сталості і порівняльності цих вимог вони уніфікуються завдяки реалізації процесу формування уніфікованих вимог. Цей процес включає процедури формалізації вимог, їх класифікації і стандартизації (рис. 2).

Відповідна стандартизація повинна бути проведена і в СПО, кінцевий продукт якої як раз і повинен задовольняти стандартизовані вимоги оточуючого її середовища. Тобто з іншого боку, з позиції системи освіти ці вимоги відбиваються в освітніх і освітньо-професійних стандартах. В цих стандартах закладаються результати процесу формування відповідного змісту навчання і інформаційно-оцінюючого середовища, а сам цей процес включає процедури структуризації і синтезу змісту навчання, освітньо-структурної параметризації, нормалізації і стандартизації навчально-виховного процесу і формування системи оцінювання його результатів (рис.3).

В свою чергу, структуризація і синтез змісту навчання передбачає “накладання і просіювання” стандартизованих професійних вимог через структуру існуючих навчальних дисциплін, які вже використовувались в освітній практиці, і/або доопрацювання існуючих і створення нових навчальних курсів і програм.

Оцінювання є обов’язковою складовою освітнього процесу, відбиває і забезпечує внутрішні цілі системи освіти. Тому, освітні і освітньо-професійні стандарти включають до свого складу опис методів, засобів і технологій оцінювання результатів навчально-виховного процесу

Таким чином, по-друге, **оцінювання** – це система, яка включає методи, засоби і технології отримання і використання результатів об’єктивних педагогічних вимірювань освітніх досягнень тих, хто навчається, на певних етапах навчально-виховного процесу (включаючи апріорне оцінювання до його початку) та при визначенні професійної компетентності претендентів на професійну посаду і тих, хто працює.

В свою чергу, методи, засоби і технології оцінювання передбачають використання мір оцінювання – деяких стандартизованих баз знань, умінь і навичок (при професійному оцінюванні – позитивного досвіду роботи з відповідної спеціальності, чи часу займання відповідної посади), відносно яких результати оцінювання, завдяки процедурам педагогічних вимірювань, отримують відповідні оцінки, і шкали, завдяки яким ці оцінки набувають відповідних ознак (наприклад, в рангових шкалах) або значень (в кількісних шкалах). В освітніх і освітньо-професійних стандартах міри оцінювання

існують у вигляді освітньо-кваліфікаційних характеристик з тої чи іншої спеціальності.

По-третє, **оцінювання** в загальній системі “вимоги – результат” передбачає створення і використання ланцюга **зворотного зв’язку** між відповідними сукупностями стандартизованих параметрів, що відбивають вимоги оточуючого середовища і кінцевий продукт системи освіти – результати навчально-виховної діяльності (рис.4).

Спираючись на теорію зворотного зв’язку, можна стверджувати, що ця особливість структурної позиції оцінювання в системі “вимоги – результат” теоретично робить її визначальним чинником як досягнення максимального зближення вимог і результатів, так і точності цього досягнення. За тих же причин, оцінювання суттєво впливає на характер процесу цього досягнення в часі, тобто багато в чому задає динаміку реакції освітньої системи на результати оцінювання. Як раз ця особливість, в основному, і визначає коректність постановки теоретичної і практичної проблеми “оцінювання і якість освіти”. Ось чому така увага повинна приділятися оцінюванню, дослідженням, проектуванню і застосуванню мір, методів, засобів, технологій і середовища оцінювання.

Орієнтація на стандартизовані професійні вимоги – основна передумова адекватного оцінювання результатів навчально-виховної діяльності

На будь-якому етапі (фазі) освітнього процесу або процесу оцінювання компетентності фахівців чи керівників здійснюється оцінювання співвідношення стандартизованих вимог оточуючого середовища – стандартизованим результатам навчально-виховної діяльності. Так як вимоги і результат відбиваються завдяки параметрам (через параметри) кінцевого продукту навчально-виховної діяльності, то кажуть, що оцінювання здійснюється на рівні параметрів кінцевого продукту, чи просто – на рівні кінцевого продукту (рис.5.).

Точність, за якою досягається зближення “вимоги – результат”, конкретні оцінки цього досягнення, окрім іншого, залежать від точності відтворення міри оцінювання, від того, що обрано для утворення фундаменту цієї міри. Розглянемо це питання.

Серед багатьох ознак сучасного стану і тенденцій розвитку ринку праці виділимо ті дві з них, які є суттєвими в контексті даного розгляду. Це швидке старіння професійних знань, що обумовлено швидкими змінами техніки і оновленням технологій, і конкуренція на професійних ринках праці, що є типовою ознакою ринкової економіки. Ці ознаки, передусім, повинні визначати стратегію і тактику діяльності СПО, відслідковуючи і забезпечуючи соціально-економічні потреби суспільства, що розвивається.

Перш за все, постає питання – хто формує професійні вимоги, виражає державні, галузеві, регіональні професійні кадрові потреби, інтереси і

стратегії? Багато років це були, переважно, галузі народного господарства в особі вищих державних органів галузевого управління, а також, частково, місцеві державні органи влади. Міністерство праці і соціальної політики і сьогодні спирається переважно на цю практику.

Але сьогодні, в умовах занепаду національної економіки, невизначеності державної галузевої і регіональної політики, і кадрової політики зокрема, поступового перетікання визначної питомої ваги державної власності до колективної і приватної ця практика є хибною. Сьогодні, і це підтверджує передовий закордонний досвід, ці вимоги найбільш адекватно виражають професійні асоціації, позбавлені ознак форм власності і державної приналежності. Переважна кількість професійних асоціацій формує свою кадрову політику. В цій ролі часто виступають великі транснаціональні корпорації, які, практично, визначають і реалізують науково-технічну політику у відповідних секторах галузей економіки, забезпечують основні досягнення в цих секторах, формують і переважно задовольняють відповідні потреби суспільства в тих чи інших товарах або послугах.

Професійні асоціації критичних галузей світової економіки, де реалізуються наукомісткі прогресивні високі технології, мають свої системи післядипломної освіти (перепідготовки і підвищення кваліфікації), свої системи ліцензування і атестації, свої системи оцінювання рівнів компетентності кадрового корпусу фахівців і керівників, вони розробляють, запроваджують і використовують сучасні освітні технології і системи освіти.

Галузь професійної освіти національної економіки повинна враховувати ці тенденції і знаходити гармонійні шляхи взаємодії із споживачами її кінцевого продукту, в першу чергу, змістовно узгоджуючи вимоги ринку праці, які відбивають професійні асоціації, і властивості результатів освітнього процесу. Це означає, що зміст розділу освітньо-професійних стандартів, який вміщує освітньо-кваліфікаційні характеристики, тобто вимоги до кінцевого продукту освітньої діяльності, повинен бути максимально наближеним до стандартизованих професійних вимог професійних асоціацій (стандартів професійних асоціацій).

Водночас, міри, методи, засоби, технології і середовище оцінювання, які, багато в чому, відбиваються в освітньо-професійних стандартах, також повинні бути максимально наближені (приведені у відповідність) до тих, які використовуються професійними асоціаціями в їх системах освіти і професійної сертифікації (рис. 6).